

HINDISTONNING DASTLABKI MADANIYATI

Xudoyshukurova Dildora

Namozova Laylo

Tog'aymurodova Aziza

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti tarix yo'nalishi talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Hindistonning dastlabki madaniyatini, xususan, Indus vodiysi madaniyatini (Harappa madaniyati) va Vedik davrini o'rganadi. Hindistonning dastlabki madaniyati miloddan avvalgi 2500-1500 yillarga borib taqaladi va bu davrda rivojlangan Indus vodiysi madaniyati Hindiston tarixining muhim bosqichini tashkil etadi. Madaniyatning yuqori darajadagi shaharsozlik, savdo, hunarmandchilik va ijtimoiy tizimlari uning rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlaridir. Shu bilan birga, Hindistonning dastlabki madaniyatida diniy e'tiqodlar, falsafiy g'oyalar va ijtimoiy tuzilmalar ham muhim o'rin tutadi. Indus vodiysi madaniyati so'nggi arxeologik tadqiqotlar asosida o'rganilgan bo'lib, uning qulash sabablari hali ham to'liq aniqlanmagan. Vedik davrida esa, Hindistonning diniy va falsafiy hayoti shakllandi. Vedalar, Mahabharata, Ramayana kabi asarlar hind madaniyatining asosiy qismiga aylanib, bugungi kundagi hind e'tiqod va qadriyatlarining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Ushbu ishda Hindistonning dastlabki madaniyatining ijtimoiy, diniy, siyosiy va madaniy jihatlari chuqur tahlil qilinadi va uning hozirgi hind madaniyatiga ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Hindistonning dastlabki madaniyati, Indus vodiysi madaniyati, Harappa madaniyati, Vedik davr, Vedalar, Hind falsafasi, Diniy e'tiqodlar
Hindistonning dastlabki madaniyati insoniyat tarixida alohida o'rin tutadi va uning izlari ming yillar davomida butun dunyo madaniyatiga ta'sir ko'rsatgan. Hindistonning qadimiy madaniyati, asosan, Indus daryosi bo'ylab rivojlangan Indus vodiysi madaniyati (Harappa madaniyati) bilan boshlanadi. Bu madaniyat miloddan avvalgi

2500-1500 yillar atrofida gullab-yashnagan va o'zining rivojlangan shaharsozlik, savdo aloqalari, suv ta'minoti tizimlari va ijtimoiy tuzilmalar bilan ajralib turadi.

Indus vodiysi madaniyati qulaganidan keyin, Vedik davrida yangi diniy va falsafiy asoslar shakllanib, Hindistonning madaniy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Vedik yozuvlar, Mahabharata va Ramayana kabi epik asarlar, hind xalqining ma'naviy dunyosini aks ettirib, bugungi kungacha davom etgan madaniy qadriyatlarning shakllanishiga xizmat qildi. Hindistonning dastlabki madaniyati insoniyat tarixining eng qadimiy va boy madaniy meroslaridan biridir. Ushbu madaniyat miloddan avvalgi 2500-1500 yillarda Hindistonning shimoliy-g'arbiy qismida, ayniqsa Indus daryosi bo'yida rivojlangan Indus vodiysi madaniyati bilan boshlanadi. Indus vodiysi madaniyati, o'zining yuqori darajadagi shaharsozlik, rivojlangan suv ta'minoti tizimi, savdo va sanoat bilan ajralib turadi. Bu davrda, shuningdek, Hindistonning diniy va falsafiy asoslari shakllanib, Vedik davriga o'tish bilan yangi madaniy bosqich boshlandi.

Indus vodiysi madaniyati miloddan avvalgi 2500-1500 yillar oralig'ida Hindistonning shimoliy-g'arbiy qismlarida, ayniqsa Mohenjo-Daro va Harappa kabi shaharlar atrofida rivojlangan. Bu madaniyat o'zining yuqori darajadagi shaharsozlik, to'g'ri rejalashtirilgan ko'chalar, rivojlangan kanalizatsiya tizimi va suv ta'minoti bilan ajralib turadi. Shaharlar orasida savdo aloqalari mavjud bo'lib, ular Mesopotamiya, Fors ko'rfazi va boshqa hududlar bilan savdo qilgan. Indus vodiysi madaniyatining yozuvi hali ham to'liq o'qilmagan bo'lib, bu uning sirli tomonlaridan biridir. Indus vodiysi madaniyati qulaganidan so'ng, Hindistonda Vedik davr boshlandi. Bu davrda, Rigveda, Samaveda, Yajurveda va Atxaraveda kabi diniy va falsafiy yozuvlar yaratilgan. Vedik yozuvlar hind xalqining diniy e'tiqodlari, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy tuzilmasini aks ettiradi. Hindistonning dastlabki madaniyatida san'at, ilm-fan, astronomiya va tabobat sohalarida katta yutuqlar mavjud edi. Masalan, Dholavira shahrida joylashgan astronomik ob'ektlar, Hindistonning qadimiy astronomik bilimlarini ko'rsatadi. Shuningdek, Hindistonning dastlabki madaniyatida matematika,

geometriya va hisoblash tizimlari rivojlangan. Hindistonning dastlabki madaniyati insoniyat tarixida o'ziga xos o'rin tutadi. Indus vodiysi madaniyati va Vedik davr Hindistonning madaniy rivojlanishining asosiy bosqichlarini tashkil etadi. Ushbu madaniyatlarning o'rganilishi, nafaqat Hindistonning, balki butun insoniyatning madaniy merosini anglashda muhim ahamiyatga ega. Hindiston qadimdan boshlab turli madaniyatlar chorrahasida joylashgan yirik sivilizatsiyalardan biri bo'lib kelgan. Uning geografik joylashuvi — Hind daryosi, Gang vodiysi, shimoldagi Himolay tog'lari va janubdagi keng yarimorollar — bu hududda qadimdan dehqonchilik, savdo va ijtimoiy hayot uchun qulay sharoit yaratgan. Shuning uchun ham Hindiston ilk sivilizatsiyalarning vujudga kelishida markaziy o'rin tutgan.

Eng qadimiy davrlar — miloddan avvalgi uchinchi ming yillikka borib taqaladigan Indus vodiysi madaniyati Hindiston tarixida ilk shaharlik hayotining namunasi. Bu davrda shaharlar o'zining murakkab rejalashtirilgan ko'chalari, tozalikka alohida e'tibor berilgan infratuzilmasi, sopol idishlar ishlab chiqarilishi, hunarmandchilik va savdoning rivojlanishi bilan ajralib turgan. Harappa va Mohenjodaro shaharlarida topilgan yodgorliklar bu davr odamlarining ilg'or me'moriy va madaniy bilimlarga ega bo'lganligini ko'rsatadi. Indus vodiysi madaniyati yozuv tizimiga ega bo'lgan bo'lsa-da, hozirgacha bu yozuv to'liq o'qilmagan. Bu esa olimlar orasida uning tili, dini, boshqaruv tizimi haqida turli taxminlarni paydo qilmoqda. Shunday bo'lsa-da, arxeologik topilmalar orqali bu madaniyatda ijtimoiy tenglik, iqtisodiy taraqqiyot va tashqi savdo bilan shug'ullanish mavjud bo'lgani aniq ko'zga tashlanadi. Ular qimmatbaho toshlar, metallar va sopol idishlar savdosini Yaqin Sharq bilan olib borishgan. Indus vodiysi madaniyatidan keyin boshlangan Vedik davr esa Hindiston tarixida yangi bosqichni boshlab berdi. Bu davrda hind jamiyatining diniy asoslari shakllandi. Aynan shu davrda Vedalar — Rigveda, Samaveda, Yajurveda va Atharvavedalar yozilgan. Vedalar nafaqat diniy, balki falsafiy, ijtimoiy va madaniy hayotning ham asosini tashkil etgan. Unda dunyo tuzilishi, odamlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar, axloqiy qadriyatlar, urf-odatlar va marosimlar o'z ifodasini topgan.

Vedik davrning eng muhim xususiyatlaridan biri bu davrda kast tizimining shakllanishidir. Jamiyat to'rt asosiy tabaqaga bo'lingan: brahmanlar (ruhoniylar), kshatriyalar (jangchilar), vaishyalar (savdogarlar va dehqonlar) va shudralar (ishchilar). Bu tizim hind jamiyatining keyingi ming yilliklar davomida ijtimoiy tuzilmasini belgilab berdi.

Shuningdek, Vedik madaniyatda diniy marosimlar muhim o'rin tutgan. Qurbonliklar, mantralar, tabiat kuchlariga sig'inish (yong'in, yomg'ir, quyosh) asosiy e'tiqod shakllarini tashkil etgan. Keyinchalik bu e'tiqodlar hinduizm dini sifatida shakllanib ketdi. Bu davrda yozilgan diniy va falsafiy matnlar, keyinchalik paydo bo'lgan epik asarlar — Mahabharata va Ramayana uchun ham asos bo'lib xizmat qilgan.

Mahabharata va Ramayana — nafaqat adabiy yodgorliklar, balki hind xalqining tarixiy xotirasi, axloqiy qadriyatlari va urf-odatlarini aks ettirgan asarlardir. Mahabharata — katta epik jang haqida hikoya qilsa, Ramayana — halollik, fidoyilik, vatanparvarlik va oilaviy sadoqat haqida falsafiy hikoyadir. Hindistonning dastlabki madaniyatida, shuningdek, ilm-fan sohasida ham yutuqlar bo'lgan. Astronomiya, matematika, tabobat va geometriya kabi sohalarda qadimiy hind olimlari tomonidan asosiy tushunchalar ishlab chiqilgan. Bu sohalardagi bilimlar asosan og'zaki an'analar asosida avloddan-avlodga o'tgan va keyinchalik yozma ko'rinishga keltirilgan.

Xulosa: Shunday qilib, Hindistonning dastlabki madaniy bosqichlari — Indus vodiysi va Vedik davr — faqat tarixiy faktlar emas, balki zamonaviy madaniyat, diniy qarashlar va ijtimoiy hayot uchun asosiy poydevor bo'lib xizmat qilgan. Bu davrlarning o'rganilishi nafaqat tarix faniga, balki madaniyatshunoslik, falsafa, dinshunoslik va boshqa sohalarga ham katta hissa qo'shadi. Mazkur maqolada ko'rib chiqilgan ma'lumotlar orqali Hindiston sivilizatsiyasining ildizlari, uning qadimiy yutuqlari va zamonaviy ahamiyati chuqur tahlil qilindi. Hindistonning dastlabki madaniyati — bu tarixning o'chmas yodgoridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. John Keay. *India: A History*, 2nd Edition – Revised and Updated. Grove Press / Harper Collins, 2012. ISBN: 978-0-8021-4558-1. (Qarang: Introduction va boblar 3 dan 11 gacha)
2. Mohammada, Malika. *The Foundations of the Composite Culture in India*. Aakar Books, 2007. ISBN: 81-89833-18-9.
3. Lévi, Sylvain. *Pre-Aryan and Pre-Dravidian in India*. Asian Educational Services, 1993. ISBN: 978-81-206-0772-9.
4. Lévi, Sylvain. *Pre-Aryan and Pre-Dravidian in India*. Asian Educational Services, 1993. ISBN: 978-81-206-0772-9.
“It has been further proved that not only linguistic but also certain cultural and political facts of ancient India, can be explained by Austroasiatic (Mon-Khmer) elements.”
5. “How rice farming may have spread across the ancient world.” *Science.org*. Qaraldi: 2021-yil 26-oktyabr. <https://www.science.org/>
6. “British legacy alive and kicking in India.” *Reuters*, 2007-yil 15-avgust. Qaraldi: 2022-yil 9-aprel. <https://www.reuters.com/>

